

شيعری تهزوی هاشم سه اج له وانگهی بونیاتخواریهوه ... فاتیمه حسن محمده

بونیاتخواری بزوتنهوهیهکی فلهسهفی , زانستی, ئهدهبی, ههخهیهیه له شهستهکانی سهتهی ابردوودا, له فهههنا دروست بووه, ئهم میتده به وانگهکانی زانای سویسری(دی سهسر), که لکهلینهوهی له زمان کردووه به گهی کهمههک دووانهیی بهرانبهری زمان(دایکههک نیسایکههک نی, زمانگوتن, سیمانتیکهک اگماتیک, دالمهولوول, ئاخاوتن نووسین) دهست پهدهکات. لهگه ههوهشدا زمانهوانی ناوهکی و دهرهکی لهک جیاکردتهوه, که پهههستن به حهقیقه ته زمانیهکانهوه, بهام زاراوهی بونیاتخواری وهک چهک له نیوهی دووهمی سهتهی بیست بهو میتدهوه لکاوه, دهکر به شهوهیهکی سهرپهی له توژینهوهی فمالیسته ووسهکاندا هاتبهت .

دی سهسر جیاواری لههوان زمان و ئاخاوتن دهکات و دژی میتدی مهژوویی و کهمههیهیه, که زمان له مهژوودا بخوژتهوه یان کهنتیکستی کهمههیهیه, بهکه دههت زمان له ئیستادا بخوژندرتهوه, واته زمان له ناو خویدایه نهک له ابردوو و کهنتیکستی دهووربهه . بهردهوامیدان بهو میتده بووه هی تهوهی که رلان بارت بله نووسه دهمرهت, چونکه تهوه خوژنه ره له ئیستادا دهق دهخوژتهوه و مانای جیاواری له دروست دهکات .

له وانگهی بونیاتخواریهوه دههه ئهدهب دابماهرهت له ههموو ئایدیایهکی دهرهکی, بهکه دههه ئهدهب وهک خهی ببینین و تهنها له پهناو خیدا بهت, وهک یهکهیهکی زمانهوانی سهربهخه ههدهستهت, به لهکدانهوهی دهقهکان لهگهی زمانی شیعریهوه(زمانی شیعریش تایبته نیه بهس به شیعری بهکه ههموو ژانرهکانی تریش ئهگرتهوه) وهک رهمان یاکه بسن له دابهشکردنی ئهرکهکانی زماندا دههه: شیعرییهت لهککهینهوهیه لهو ههل و مهرجانهی که زمان دهخه نه ئهرکی ئهدهبیهوه .

گهوههری ههخهی بونیاتخواری شیکردنهوهیه نهک ههسهنگاندن, ههر بهیهش له چه نه ئاستهکی زمانی شیکردنهوه به دهق دهکهن, لهوانه: (دهنگساری, مهرفهلهژی, سینتاکس, فرههنگی, گوتن, همز, سیمانتیک...) له وانگهی بونیاتخواریهوه ئاستهکانی دهنگساری, مهرفهلهجی, ههستهساری, فرههنگساری, کهش و سهرواوه دههوانینه

شيعری (تەزوو) ی هاشم سه اج:

گه مانی به با ت ده کرد با
ئاره قی بن هه نگه ت پ و شك ده کرده وه
هه ر ئه وه تا اپ چى نه ده کرووی
زنجيره كوى ده ورو بهر
كشوما تیه کی سامناك دا یگرتبوون
چیوا نه ماوه ئ واره توى شوما یه تی
به دهروونی ك گان وهركا
ترووسكه ی گ په شیر ه نكه كان
ده بنه كفن و كا مانی به لاشه بووه كان
پرچت ره ونه قی روومه تت ده شار ته وه
ه نده به شهت و په تی وه ستاوی
هه ر وه خته له خ شیان دین بم
گه ربا بت وت ن ته وه چ ده ب
كه قری سپی
سه عاتی ئه م جاده ه شه بوه ست ن
ده م به ره به سته وه ره
په یكه ری كا به رایه تی ب وخینین

وهك ده بینین ئه و شیعری هاشم سهراج به ئاسانی واتا به دهسته وه
نادات, ت گه یشتن ل ی زه حمه ته, چونكه وشه كان له واتای استه قینه ی
خ یان دوور ده كه ونه وه, پشته ی به هاوده نگی قافیه كان نه به ستووه, ك شى
شيعریشى ك ش كى ت كشاوه, واتای استه كانی پچ پچ ه. له ووی
دووباره كردنه وه ی ده نكه كانه وه دوو ف نیمه ل كچوووه كان له ناو یهك
ب گه دان له استه ی شیعری یه كه م (ب ا) (ب ا) ن, به هه مان ش وه له استه ی
دوو ه میشدا (د ه) (د ه) ی دوباره كرد ته وه... له دووباه كردنه وه ی تاك
ف نیمه شدا, ف نیمه كانی (ت, ن, ب, گ, س, ن, ئ, ك, ه, ا, و, ی) ی له ك ی
شيعره كه دا دووباره كرد ته وه, له دروستكردنی وشه ی نو شدا به پ ی
یاساكانی م رف ل جی وشه ی (دهروونی ك گان) ی دروستكردوووه, به پ ی
یاسای هاوه ناو+ ناو .

زمانی شیعری له ئاستی استه دا دوو ج لادانی هه یه, ته وه ره ی
هاونشینى و ج نشینی. ئه م لادانانه له د خى ئاساییدا استه ی نام ن,
به ام له گه ئه وه شدا ناکر بکر ته گرفت, چونكه استه شيعریه كان له
د خى تایبه تی خ یدا, كه د خى لادانه زمانیه كانه واتادار ده بن.
ته وه ره ی هاونشینى: ئه م ج ره لادانه په یوه ندی به وخساره وه هه یه و
کار له ناوه كى به ره مه كه ناکات, وهك: (گه مانی به با ت ده کرد
با) ل ره دا پ ش و پاش به کار و ته واوکه ر کراوه. هه رچی ته وه ره ی

جـنشینییه لادانه له واتادار، واته ښته له ښووی ښزمانه وه ښاست
 ښت، به ښام له ښووی لـښیکه وه نه گونجاو ښت، وهک: (زنجیره کښووی
 ده ورو بهر کشوماتیه کی سامناک دایگرتبوون، چپوا نه ماوه ښواره تښووی
 شوما یه تی به دهروونی کښگان وهرکا، تروسکهی گښپه شیر ښهنگه کان
 ده ښنه کفن و کاښان، سعاتی ښم جاده ښهشه بوهستښن، ده ښم
 بهر بهسته وهره ښښوخینین).

ښاستی فهره نگیساری ښه و ښاسته یه که وشه کان ښوون ښن و خوازراو نه ښن
 واته هر هښمایک هښمایکراو کښه نوښن، زښر بهی وشه کانی ناو
 شیعره که وشه ی فهره نگین وهک: (باښا، با، ښارهق، وشک، ښاپښچ،
 زنجیر، کښو...). به ښام له ناو شیعردا زښرجار وشه ده خوازرښت و ښ
 مه بهستی خښی به کارنا یښت وهک ښمز به کارښ، وهک: (که قری سپی) که
 به مه بهستی که سښکی سپی به کارها تووه.

ښم دهقه به پښی ښه وهی که دهق ښکی ستونی نیه، دوا دهنگی هر دښرک
 به سهروا داده ندر، ښمهش له بهر ښه وهی سیسته می مښسیقایي دهقه که
 دروست دهکات، سیسته می سهروای دهقه که بهم شښوه یه یه:
 (A,B,C,D,E,C,A,E,E,B,C,C,F,G,C,G,B,E)، له ښووی کښشه وه کښشی
 خښمای ښازادی تښکه ی به کاره ښناوه، ښماره ی ښگه کانی بهم
 شښوه یه یه: (8, 10, 13, 14, 11, 4, 12, 7, 13, 10, 14, 11, 8, 14). (10)

که واته ښه خنه گر ده ښ شاره زایه کی ته وای سه بارهت به زمان و
 بونباتی دهق هه ښت. هر له ښگه ی ښزمانی شاعر و لادانه کان و کښش
 و هښز و ښاواز هوه شاعیر ده ښته خاوهن شښواز ښکی تایبته به خښی، له
 دهستکاری زمانی شاعریدا، ښیه زمانی شاعیره داه ښنهره کان له
 یه کتری ناچن، ههروهک ښماژهم پښی کردووه به کاره ښنانی ښم جښره
 سهروا و کښشه ښاواز ښکی تایبته تر و خوشتری ښ خوښندنه وهی دهقه که
 دروست کردووه، له ښگه ی میتښدی بونیاتخوازیه وه درک به شښوازی
 نویسی شیعره که و مه بهسته شاراوه کانی ده که ښن.

فاتیمه حسښن محمه د پښلی سښی بهشی زمانی کوردی فاکه ښتی ښاداب م:
 هه ندر ښ ښه خنه ی تیښری